

CRÍTQUES / OPINIÓ

marginalia

JORDI LLOVET

“L’aventura em mena”

Això diu el vers 5.593 de la novel·la en llengua provençal *Jaufré*, que el gran medievalista Anton Maria Espadaler acaba d’oferir als lectors catalans en trobadoresca traducció: *Jaufré* (Barcelona, Barcino, 2021). Ell mateix ens havia ofert, no fa gaire, la magnífica *Flamenca* (Universitat de Barcelona, 2015), tan apreciada pel comú, que sembla que fins i tot la cantant Rosalia n’ha fet servir mants pasatges en un àlbum d’èxit.

Jaufré és de les poques novel·les que va donar la llengua occitana, més favorable a l’expressió lírica (tota la dels trobadors), com va endevinar Ramon Vidal de Besalú, mentre la llengua d’oil afavoria el sorgiment del cicle artúric. *Jaufré* va ser escrita amb força probabilitat entre 1272 i 1276 per dos autors, com confirma el final del llibre (“perdoni a aquell que començà la novel·la, i a aquell que l’acabà”, regnant a la Corona d’Aragó el rei en Jaume.

gia i, en especial, a la *queste* i els turments de Jesucrist, com es llegeix sovint a *Jaufré*. L’esperit de cavalleria, o l’orde de cavalleria —paraula que aproxima aquesta estructura social a la religió—, deu haver estat la primera manifestació d’una ètica de laics que creia més en els bons costums dels cavallers errants que en la missa sedentària. Segles més tard, llavors fent una paròdia de debò, Don Quijote ja no anirà a missa ni una sola vegada. Ha culminat el sentiment d’individualitat entre els homes.

Així arribem al que és essencial en aquesta novel·la, com ho és en les de Chrétien: l’aventura. És ella la que ordena la vida del cavaller i de tots els que s’hi relacionen, inaugurant (o recuperant) allò que ha estat la constant més visible de tota la tradició narrativa d’Occident: fer camí a la recerca de l’inesperat que pugui esdevenir-se (amb gran fantasia a *Jaufré*, sens dubte), per donar sentit alhora a l’existència del cava-

Escenes del *Jaufré* pintades al palau reial de l’Aljafería, a Saragossa. / G. FERRÁNDEZ

Si tenim present que el model per a les dues novel·les esmentades van ser, en especial, les de Chrétien de Troyes, escrites l’últim terç del segle XII, no és estrany que tant *Flamenca* com *Jaufré* es refereixin a l’obra del cristià i als seus personatges, més canònicament en el cas de la *Flamenca*, irònicament o satíricament en el cas del *Jaufré*. Hom no està del tot d’acord amb la premissa de molts estudiosos pel que fa als termes d’“ironia” o de “sàtira” relatius a la utilització de la novel·la artúrica per part dels autors de *Jaufré*; podria ser, simplement, que el codi artúric, llavors amb uns cent anys d’existència, s’hagués erosionat senzillament: no es va desgastar el patró de les novel·les cavalleresques del XV i XVI, de manera que Cervantes va poder parodiar-les? És cert que a Chrétien els monstres no són tan grans com al *Jaufré* (l’imponent Taulat i d’altres), ni els vilans són tan vilans (llevat del que apareix a l’*Yvain*, de Chrétien), ni les aventures amoroses són tan sensuals; però el pas del temps modifica elements nuclears de tota moda narrativa. A *Jaufré* hi ha cent mil cortesans a la cort del rei Artús; a Chrétien només una colla. Passat el temps, calia procedir a una *amplificació*, exagerar-ho tot com ho han exagerat, segles més tard, Tolkien i J. K. Rowling, sempre en el deixant de Chrétien. És una hipòtesi.

D’altra banda, el que predomina, tant en els models primigenis del XII com en aquest *Jaufré*, és el concepte de “cavalleria”, un dels “sistemes” de moralitat més fermes que va conèixer l’edat mitjana, per molt que es trobi vinculat a la teolo-

gia i a l’organització harmònica de la societat.

La lectura dels *monumenta litterarum* —com es feia a les escoles medievals, fins que l’humanisme va començar a barrejar-ho tot, el vell i el nou, sense ordre ni concert— hauria de començar amb l’epopeia, el teatre i la lírica gregues, continuar amb l’equivalent llatí, després amb els grans textos medievals ben ordenats, i així fins a les grans lectures modernes i contemporànies, sempre en ordre cronològic: així, quan arribéssim a Chrétien veuríem les diferències que presenta amb la *novel·la* grega, llatina i oriental; quan arribéssim al *Jaufré* sabríem què ha canviat entre els segles XII i XIII; llegint Cervantes l’entendríem sobre el refons de les novel·les cavalleresques; en llegir la novel·la anglesa del XVIII i XIX hi veuríem la petja cervantina, i, passats els segles, llegiríem l’*Ulysses*, de Joyce, com una reelaboració de l’*Odissea*.

Si sigui com sigui, tota vegada que l’edició sapientíssima d’Espadaler està proveïda de notes i aclariments de tota mena —ultra la bellesa arcaica de la traducció, en què els termes provençals *car*, *lurs* i *amdiu* es tradueixen al català per *car*, *llurs* i *ambdós*—, els llegidors assoliran notícia perfecta d’aquesta obra.

I si el temps és avar amb el lector d’aquesta nota, llegirà una de les més insòlites i magnífiques pàgines sobre l’amor que es poden trobar a qualsevol novel·la de cavalleria —el *ligue* entre Jaufré i Brunissenda—, al capítol 16. Més en podríem dir, però no volem cansar els oïdors, com diuen sempre a la narrativa medieval.

Si llegíssim amb l’ordre que se seguia a les escoles medievals, amb ‘Jaufré’ sabríem què canvia del segle XII al XIII